

ОПИТ ЗА МЕНИДЖЪРСКИ ПРОЧИТ НА ДОКЛАДА ЗА СЪСТОЯНИЕТО НА ОТБРАНАТА И ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА 2010

доц. д-р инж. Венелин Георгиев¹

От практиката е известно, че всеки въпрос, проблем, текст и т.н. може да бъде обсъждан, анализиран или прочетен от различни гледни точки или с други думи предметът на обсъждането, анализирането или прочитането може да бъде различен. Причините за подобни различия могат да бъдат най-разнообразни, вариращи от лични предубеждения и отношения до строго професионално възприемане на материята. В настоящия случай става въпрос за опит за професионален прочит на доклада за състоянието на отбраната и въоръжените сили на България за 2010 г.² от гледна точка на принципите, подходите и особеностите на стратегическия мениджмънт на отбраната.

Една голяма част от ползите, които се очаква да бъдат извлечени от подобен опит зависят от контекста, в рамките на който ще бъде направен самия прочит на доклада. Основните отправни точки, които очертават този контекст са свързани със състоянието на международната среда за сигурност, членството на страната ни в НАТО и ЕС и макроикономическите процеси на колебание между опитите за излизане от икономическата криза и угрозата от удължаване на рецесията. Като отправна точка за контекста, в рамките на който се извършва мениджърски анализ на доклада, се приема актуалната напоследък тема за необходимостта от възприемане и прилагане в сектора на отбрана концепцията за т.нар. интелигентна отбрана (smart defense). Генералният секретар на НАТО г-н Расмусен, в свое изказване на конференцията по сигурността в Мюнхен, дефинира интелигентната отбрана като възможност за нарастване на ефективността на усилията на страните-членки за изграждане на по-високо ниво на сигурност за сметка на по-малки разходи на ресурси чрез по-добро координиране и коопериране на дейностите, при което като резултат да се избегне трансформирането на икономическата и финансова криза в криза на сигурността. Изграждане на подобен тип отбрана (и в частност прилагането на подобен подход към стратегическия мениджмънт на отбраната) би позволило на Европа (в лицето на европейските страни-членки на алианса) да остане надежден партньор в полето на гарантиране и поддържане на сигурността и да запази способностите си за единни действия в трансатлантически мащаб и в частност със САЩ. Погледът към статистиката би дал най-ясна представа защо се налага възприемане на концепцията за интелигентната отбрана:

¹ Доц. Венелин Георгиев работи в Центъра за мениджмънт на сигурността и отбраната при ИИКТ-БАН. Притежава професионален опит и познания в областта на стратегическия мениджмънт на отбраната, натрупан в периода на работа като експерт в МО. Професионалните и научните му интереси са насочени в областите за програмно управление на ресурси, отбранителна аквизиция и управление на риска, аналитични методи за икономически анализ, иновации и инвестиции. За контакти: e-mail: georgiev@defencemanagement.org; www.defencemanagement.org

² За краткост по-нататък в материала пълното заглавие на доклада ще бъде заместено с изрече „доклада“.

- за последните две години разходите за отбрана на европейските страни-членки на НАТО са намалели с 45 млрд долара, което се равнява приблизително на годишния бюджет за отбрана на Германия;
- преди десет години приносът към разходите за отбрана в рамките на НАТО от страна на европейските страни-членки и от страна на САЩ е бил балансиран (50%:50%) докато днес това съотношение е 75%:25% в полза на разходите, които прави САЩ при това с тенденция към нарастване, независимо от свиването на бюджета на Пентагона, анонсирано в началото на 2011 г.;
- наблюдава се тенденция в политиката на Европа за разделяне (разпределяне, диференциране) на труда (ангажиментите, приноса) към общите способности на НАТО: от САЩ се очаква да осигуряват „твърдата“ сила на алианса при участие в операции и мисии докато за европейските страни-членки остава т.нар. „мека“ сила, намираща израз (реализация) в области като осигуряване, тренировка и институционално изграждане³;
- според Международния институт за изследвания на мира в Стокхолм, Китай е утроил разходите си за отбрана през последните десет години, а за същия период Индия е увеличила своите разходи за отбрана с 60%;
- инвестициите на европейските страни-членки на НАТО в наука, технологии и иновации за отбрана, които стоят в основата на всички военни (отбранителни) способности, продължават да бъдат невероятно малки като абсолютна стойност и като процент от brutния вътрешен продукт. Като пример Франция и Великобритания, които традиционно заделят най-много средства за изследвания и развитие в сравнение с останалите страни-членки от Европа (при това взети заедно) заделят средства, които са равни на 12% от сумата, заделена от САЩ в същата област;
- в условията на икономическа и финансова криза дори големите европейски страни изпитват затруднения при опитите им за индивидуален достъп до актуалните иновационни решения и най-новите технологии, но въпреки това 80% от силно ограничените финансови ресурси за наука и изследвания продължават да се харчат в интерес и в рамките на национални проекти и само 20% по международни проекти (програми).

В своя доклад г-н Расмусен прави опит да дефинира и възможните рискове, които крие политиката на силно ограничаване на разходите за отбрана и опитите за „специализация“ в приноса на европейските страни-членки към общите отбранителни способности на НАТО. Той разделя тези рискове в три основни направления:

- *рискове от поява на дисбаланс в приноса на отделните страни от Европа към общата сигурност*, които се изразяват в това, че няколко от големите европейски страни могат да останат в ролята на основни гаранتي на сигурността докато останалите да изостанат от тях на видима дистанция. Възможният проблем, свързан с тази група рискове, се изразява в това да бъдат

³ В своето изказване г-н Расмусен оценява подобна тенденция (в най-добрия вариант) като наивна и дори (в най-лошия вариант) като опасна.

поставени под въпрос принципите за колективна отбрана и съюзна солидарност, върху които се базира НАТО;

- *рискове от намаляване на отбранителните способности на Европа*, които се базират на разбирането, че без наличие на достатъчно „твърда“ сила (или само с „мека“ сила) способностите на европейските страни да противодействат и управляват кризи ще бъдат силно ограничени;

- *рискове от раздалечаване на позициите на САЩ и Европа* по въпросите за приноса и ангажимента към поддържане на глобалната сигурност, произтичащи от разбирането, че ако Европа (в лицето на европейските страни-членки на НАТО) продължава да не осигурява адекватен (балансиран) принос към усилията за гарантиране на глобалната сигурност, то САЩ могат да потърсят на друго място (в друг географски район) надежден партньор в тази област.

Концепцията за интелигентна отбрана като подход за развитие на стратегическия мениджмънт на отбраната включва два основни компонента (предизвикателства): постигане на по-висока степен на сигурност за сметка на намален разход на ресурси за отбрана и повишаване на ефективността на инвестициите в отбраната чрез задълбочаване на сътрудничеството и кооперирането между страните-членки. За решаване на проблемите, свързани с първото предизвикателство, г-н Расмусен предлага в своя доклад три възможности:

- *създаване на съвкупност (pooling) от отбранителни способности за сметка на усилията на всички страни-членки и споделяне (sharing) на тези способности в случай на нужда*. Тази възможност би позволила на Европа да изгради собствено ноу-хау и способности в отбраната и сигурността. В това направление ролята на НАТО може да бъде тази на подходяща среда за идентифициране и свързване на страните със сходни потребности, но с недостатъчни ресурси за изграждане на техните отбранителни способности. За реализиране на тази идея могат да бъдат прилагани подходи като общо използване на съществуващи способности, общо придобиване и използване на нови отбранителни продукти и на свързани с тях способности, споделяне на роли в сигурността (например поемане от една страна-членка на ролята за Air Policing при охрана на въздушното пространство на друга/и страни). За да не остане читателя с впечатление, че концепцията за интелигентна отбрана е нещо, намиращо се в сферата на теорията, могат да бъдат посочени следните практически примери за нейното реализиране в практиката: Франция и Великобритания демонстрират промяна в своите политики, насочена към коопериране при изграждане и споделяне на критични военни способности (споразумението между двете страни-членки на НАТО може да се разглежда като елемент на интелигентната отбрана); френски и белгийски пилоти използват съвместно инфраструктура за подготовка, с което двете страни поддържат и използват по-голям капацитет от възможности срещу по-малко пари (също елемент на интелигентна отбрана); предоставяне за съвместно използване на специализирана инфраструктура (полигони, стрелбища и т.н.),

какъвто е примера на Чехия, предоставяща полигон за тренировка за противодействие срещу химическо, биологическо и ядрено оръжие.

- *правилно определяне и задаване на приоритетите на стратегическия отбранителен мениджмънт.* Само по себе си изграждането и споделянето на общи отбранителни способности не може да бъде достатъчно за постигане на по-висока степен на сигурност ако разходите за отбрана не се правят на базата на правилно определени приоритети. В тази посока ролята на НАТО е по-скоро към дефиниране на общите приоритети и определяне на критичните отбранителни способности, към постигане на които би следвало страните-членки да фокусират своите усилия и ресурси.

- *подобряване на взаимодействието и координираността в действията на страните-членки.* В това направление НАТО може да помогне като осигури „общата (цялостната, голямата) картина” за това от какво се нуждае и какви потребности има. От своя страна отделните страни трябва да постигнат необходимата степен на взаимна съгласуваност, която да гарантира постигането на по-висока степен на сигурност при по-ниски разходи за отбрана. Ефективен инструмент с определена практическа насоченост в тази област е генерирането в рамките на процеса на общо планиране на НАТО на пакети от необходими способности, които да се изграждат и поддържат от групи страни-членки, с което да се реализира идеята за по-добро взаимодействие и координираност.

При дефиниране на възможните инструменти за решаване на проблемите, свързани с второто предизвикателство пред интелигентната отбрана акцентът се поставя върху:

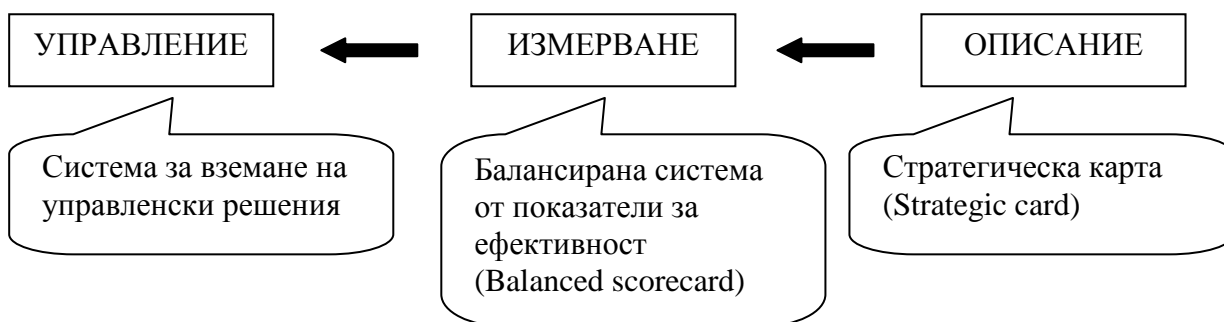
- *инвестициите в науката, технологиите и иновациите, които са в основата на всички военни (отбранителни) способности.* Казано по-просто това означава необходимост страните-членки да започнат да изпълняват заявените намерения за увеличаване на разходите за изследвания и иновации до нива не по-малки от 3%.

- *задълбочаване на сътрудничеството между отбранителните институции и частния сектор.* Съвременната тенденция показва, че докато преди време отбраната разполагаше с най-новите технологии, а частния бизнес можеше (при определени условия) да се ползва и да извлича конкурентни комерсиални предимства от тях, то днес индустрията притежава богатството на опита, което налага търсене на възможности за развитие на формите на публично-частно партньорство (ПЧП), чрез които да се използва (извлича) военния потенциал на иновациите и новите технологии;

- *засилване на връзката и взаимодействието между НАТО и ЕС.* Факт е, че двата съюза споделят двадесет и един от своите членове, които от своя страна разполагат само с един комплект въоръжени сили и съответни способности. Идеята на концепцията за интелигентна отбрана е да се създадат подходящи условия страните да работят заедно по рационален, ефективен и ефикасен начин докато НАТО се ограничава до определяне на стратегическото направление, идентифициране на възможните области за коопериране, споделяне и разпространяване на най-добрите практики. Всичко това трябва да

бъде насочено към изграждане на отбранителни способности в интерес на сигурността – поотделно от страните, в сътрудничество в рамките на НАТО и ЕС, в сътрудничество със страни извън двата алианса.

В така описаната рамка, т.е. в контекста на интелигентната отбрана, се прави опита за мениджърски прочит на доклада. От теоретична гледна точка в основата на експеримента стои широко приетото разбиране, че за да бъде управлявана една дейност (в случая отбраната) същата следва да може да се измерва, а за да бъде надеждно измервана тази дейност следва добре да се познава, т.е. да може да бъде описана (фиг. 1).

Фиг. 1. Логическа връзка и мениджърски инструменти за управление на организационните дейности в отбраната

Използвайки възприетите термини от теорията на мениджмънт, описанието на една дейност е възможно с помощта на т.нар. стратегическа карта (strategic card), а за измерване на резултатите от дейността широко се прилагат балансирани системи от показатели за ефективност (balanced scorecard). На тази база като основна цел на настоящия анализ се поставя изследване на възможността за построяване на стратегическа карта и балансирана система от показатели за ефективност за дейностите в отбраната като се използва информацията, включена в доклада.

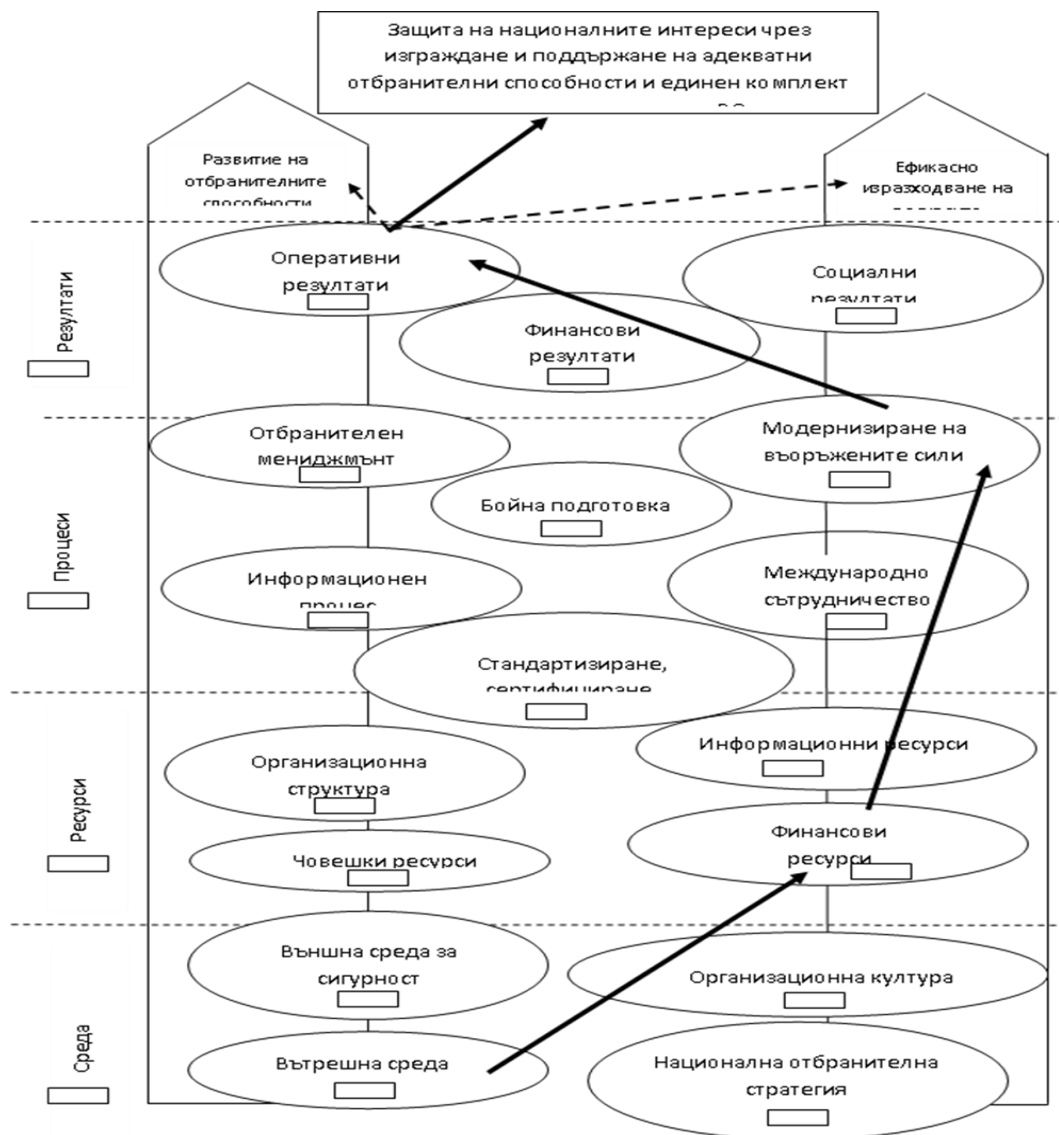
В чисто теоретичен план стратегическата карта на дейностите в отбраната представя визуално причинно-следствените връзки между целите и направленията, в рамките на които се описват изследваните дейности. Тя представя логиката на дейностите в отбраната като дефинира условията и съдържанието на средата, жизнено важните и създаващи стойност вътрешни процеси, необходимите ресурси и очакваните резултати, гарантиращи постигането на целите пред отбраната.

От съдържанието на доклада са формулирани основната цел и две съпътстващи подцели на стратегическия мениджмънт на отбранителните дейности (виж фиг. 2) със следното съдържание:

- *основна стратегическа цел на отбранителната политика*: защита на националните интереси чрез изграждане и поддържане на адекватни отбранителни способности и единен комплект оперативно съвместими въоръжени сили;
- *съпътстващи подцели*:

- развитие на отбранителните способности на въоръжените сили;
- ефективно изразходване на ресурсите за отбрана.

На базата на информацията от доклада, процесът на постигане на целите в областта на отбраната се моделира в стратегическата карта на отбранителните

Фиг. 2. Модел на стратегическа карта на дейностите в отбраната

дейности в четири направления (виж фиг. 2):

- *направление “Среда”*, което включва описание на външната и вътрешна среда, в рамките на която се извършват дейностите от стратегическия отбранителен мениджмънт за постигане на поставените цели;
- *направление “Процеси”*, представлящо отговора на въпроса какви процеси протичат в стратегическия мениджмънт на отбраната и какви процеси следва да се внедрят или подобрят с цел реализиране на дейностите в отбраната на очакваното ниво;
- *направление “Ресурси”*, което съдържа описанието на характеристиките на различни типове ресурси, използвани в интерес на процесите и дейностите в отбраната за постигане на поставените цели;

- направление *“Резултати”*, включващо отговор на въпроса постигат ли се чрез дейностите от стратегическия мениджмънт на отбраната онези количествени и качествени резултати, които политическото ръководство, стратегическият мениджмънт, съюзниците, партньорите, обществото и гражданите очакват.

Също на базата на информацията от доклада, във всяко от четирите направления се дефинират по няколко теми, които допълнително конкретизират съдържанието на отбранителните дейности по направления. Както се вижда от фигура 2, тематичното съдържание на направленията е следното:

- направление *„Среда”* включва темите, в които се описва състоянието на външната среда за сигурност, вътрешната политическа, икономическа, социална, институционална, иновационна, технологична и т.н. среда, националната стратегия за сигурност, националната отбранителна стратегия, организационната култура и ценностите в мениджмънта отбраната;
- направление *„Ресурси”*, в което са включени теми за човешките ресурси в отбраната, финансовите ресурси, информационните ресурси и организационната структура;
- направление *„Процеси”*, в рамките на което се описват процесите от стратегическия отбранителен мениджмънт, международното сътрудничество в областта на отбраната, бойната подготовка, обмен на информация, модернизиране на въоръжените сили, стандартизиране, сертифициране и кодифициране;
- направление *„Резултати”*, в рамките на което попадат отделени теми за оперативните резултати, финансовите и социалните резултати, постигнати в отбраната.

Опитите за описание на дейностите в отбраната с помощта на стратегическа карта не се изчерпват до дефиниране на направленията и темите в тях, а продължават с представяне на причинно-следствените връзки между отделните теми в рамките на четирите направления. Освен че представят взаимната смислова и логическа обвързаност на отделните дейности в отбраната, причинно-следствените връзки се очаква да изразяват целенасочеността при изпълнението на дейностите към постигане на основната стратегическа цел и в частност на двете съпътстващи подцели. На фигура 2 примерът за причинно-следствената връзка е построен на база на информацията от доклада и е изразен с помощта на стрелки. В дадения пример може да се проследи следната последователност от причинно-следствени връзки между дейности в стратегическия отбранителен мениджмънт:

чрез подходящо отчитане (използване) на политическото, икономическото и т.н. състояние на вътрешната (националната) среда \implies осигуряване на оптимален размер на финансови ресурси в интерес на отбраната \implies ефективно (чрез подходящи инструменти) използване на част от финансовите ресурси в интерес на модернизиранието на въоръжените сили \implies развитие на отбранителните способности чрез въвеждане в експлоатация на нови или модернизиран отбранителни продукти \implies гарантиране на защита на националните интереси чрез изграждане и поддържане на адекватни отбранителни способности и единен комплект оперативно съвместими ВС, (в частност: развитие на отбранителните способности и осигуряване на ефективно използване на ресурсите за отбрана)

Наличието на стратегическа карта, описваща дейностите в отбраната е предпоставка за преминаване към следващата стъпка от провежданото изследване, а именно разработване на балансирана система от показатели за ефективност. В съдържанието на тази система се включват:

- *описание на използваните показатели* (количествени и качествени), с помощта на които се измерват дейностите за всяка от темите на всяко от четирите направления от стратегическата карта;
- *целеви стойности* за всеки от показателите, чието постигане би гарантирало изпълнението на предварително дефинираната обща стратегическа цел за отбранителната политика и двете съпътстващи подцели. За предпочитане е определяне на два типа целеви стойности за всеки от показателите: към края на периода за постигане на целите (например към края на 2014 г.) и към края на текущия период на отчитане на постигнатото (в случая към края на 2010 г.);
- *моментни (текущи, оперативни) стойности* на показателите, с помощта на които се представя реалното или още текущото (за конкретната година) състояние на отбраната и въоръжените сили. Добър резултат от оценката би се получи ако текущата стойност на всеки от показателите за ефективност се раздели на два компонента: първият измерващ намеренията на ръководството на МО във връзка с дейностите в съответната тема и направление (т.е. какво се желае), а вторият измерващ практическите резултати (т.е. какво се постига)⁴.

Примерен вид на един модел на балансирана система от показатели за ефективност (БСПЕ) на отбранителните дейности, изграден на базата на информацията от доклада, е представен таблица 1. В колоната за целевите стойности на показателите за ефективност цифрите в скобите представят желаното състояние в края на периода, а тези извън скобите представят текущото състояние.

При един от възможните варианти за интегриране на стратегическата карта и балансираната система от показатели за ефективност, на базата на текущите стойности на показателите от балансираната система се определят количествени оценки за изпълнението на дейностите в отбраната за всяка от темите от стратегическата карта⁵. Тези оценки могат да бъде получени като

⁴ Този подход е приложим за всички направления от стратегическата карта с изключение на направлението „Резултати“.

⁵ Оценките се записват в празните правоъгълници под всяка тема от стратегическата карта (виж фиг. 2)

средно претеглен резултат от стойностите на показателите за ефективност. При липса на конкретни стойности за някои от показателите може да се приложи метода на експертната оценка и на база на обобщаване на мненията на експерти от съответните области на отбраната да се получат необходимите цифрови оценки.

Таблица 1. Модел на БСПЕ за отбранителните дейности

Направление	Тема	Показател	Стойност на показателя	
			Текуща	Целева
1. Резултати				
	Оперативни	Способности за използване на СВ/(10%)
		Способности за развързване на СВ	30%/(50%)
		Способности за използване на ВВС	0%/(8,6%)
		Способности за развързване на ВВС	20,3%/(43,1%)
		Обща численост на контингентите от БА, намиращи се на мисии и операции	750/(.....)
		Способности за стратегически въздушен транспорт	63,15 л.ч.	65 л.ч./ (.....)
		Бойна подготовка на СВ (например)		
		- батальонни учения	30	8(27%)/ (.....)
2. Процеси	Отбранителен мениджмънт	Увеличаване на административния капацитет, ефективността на стратегическото управление и взаимодействие граждански/военни/(.....)
		Намаление на персонала на административните звена	с 30%/ (.....)
3. Ресурси				
	Финансови ресурси	Размер на разходите за отбрана като част от БВП	1,72%/ (min 1,5%)
		Съотношение на разходите за личен състав, издръжка и капиталови	75:24:1/ (60:25:15)
	Човешки ресурси	Количество персонал във въоръжените сили	44100/(.....)
		Ниво на владеене на английски език от личния състав съгласно изискванията	42% - 43% - 15%/(.....)
4. Среда				
	Вътрешна среда	Обучение на личния състав от въоръжените сили	100%/ (....)

Забележка: В таблицата са включени отделни примери за показатели, измерващи степента на изпълнение на дейностите в отбраната, разпределени по теми и направления от стратегическата карта.

Други възможности за оценяване на дейностите в отбраната с помощта на стратегическата карта и балансираната система от показатели за ефективност, което на практика означава и други възможности за анализ на тяхната ефективност, могат да бъдат:

- оценяване на дейностите в отбраната в рамките на всяко от четирите направления на стратегическата карта на базата на оценките на отделните теми,

съдържащи се в тях (нанасят се в празните правоъгълници под всяко направление на фиг. 2);

- оценяване на дейностите по веригите от причинно-следствени връзки (като тази, описана с помощта на стрелките на фиг. 2) на базата на стойностите на оценките на темите, които се включват в тази верига;

- оценяване на степента на приспособеност (т.е. степента на ефективност) на управлението на отбраната чрез сравняване на степента на съвпадение между това какво се желае в областта на стратегическия отбранителен мениджмънт и това, което се постига на практика при използване на двата типа оценки на текущите стойности на показателите за ефективност от БСПЕ.

Описаният по-горе начин за измерване, оценяване и отчитане на състоянието на отбраната и въоръжените сили притежава както предимства, така и недостатъци. При всички случаи той дава възможност за прилагане на по-структуриран и базиран на знанието подход, резултатите от който са рационални, което ги прави по-лесно обясними и защитими пред различни категории потребители на подобна информация. В същото време като недостатък може да се посочи статичния (дискретния) характер на оценката, която се прави към определен момент от време. При необходимост от получаване на подобна оценка за друг момент от време (в това число бъдещ или минал) се налага цялата процедура да бъде повторена с описание на конкретните състояния и стойности на параметрите. Това неудобство изважда на преден план необходимостта от създаване и прилагане на динамичен подход (модел) за оценяване на състоянието на отбраната и въоръжените сили.

Като обобщение на опита за мениджърски прочит на доклада за състоянието на отбраната и въоръжените сили за 2010 г. може да се каже, че до известна степен докладът съдържа полезна информация, която би подпомогнала изследователите в областта на стратегическия отбранителен мениджмънт в желанието им да постоят цялостна и достоверна картина на стратегическия отбранителен мениджмънт. В същото време има какво още да се желае по отношение на рационалното и ефективно структуриране на доклада, пълнотата на данните, количественото и качествено обосноваване на целите и на резултатите от тяхното изпълнение. Не е за пренебрегване също така и необходимостта от динамизиране (изследване във времето, при отчитане на фактора време) на изследването и отчитането на състоянието на отбраната и въоръжените сили, с което резултатите от стратегическия отбранителен мениджмънт ще могат да бъдат проследявани като следствие от процеса на отбранителна политика, а също така ще могат да бъдат използвани като параметри за оценка и на самата отбранителна политика.

**БЪЛГАРСКАТА ЕНЕРГЕТИКА:
МИТОВЕ И РЕАЛНОСТ
Проф. Никола Алтънков**

Проблемите свързани с нуждата от постоянни, сигурни и стабилни източници на енергия, на които държавата и населението да могат да разчитат в обозримото бъдеще, съвсем не са маловажни и затова те заемат голяма част от публичния дебат в България. Интересите на други държави, на частни фирми от чужбина и лобирането за избор на едни или други доставчици, посредници, концесионери при проучване и намиране на нови източници и изграждане на проекти свързани с тях, преобладават обсъжданията до голяма степен, но и отклоняват вниманието на обществото далеч от решаването на главните и важни въпроси. Създава се фалшива нагласа и започва да преобладава схващането, че проблемите ще се решат, даже и изчерпят с присъединяването ни към чуждестранни енергийни пътища и потоци (южни, северни...), или към проекти повече или по-малко екзотични (Белене, Бургас-Деде Агач...), без да се имат предвид българските национални интереси. Заинтересувани (с рушвети и обещани или получени комисионни) лица и кръгове продължават спорът за изграждане на нова атомна централа като главна поддръжка на мита за някакво наше мнимо енергийно лидерство на Балканите. Проектът за една фабрика за производство на електрическа енергия (Белене) се превръща в бойно знаме на държавността и народното стопанство.

Няколко основни принципи трябва да бъдат изтъкнати, обсъдени и приети още в самото начало на разискванията. Без широко обществено съгласие по тях не ще бъде възможно да се намерят правилните решения. Тона са преди всичко националните интереси, нуждите на родното стопанство и задоволяването на потребителите при нормални и предвидими условия. Те са и въпроси, които засягат националната сигурност.

Необходимо е да се ликвидира с мита, че държавата трябва да разработва енергийни източници и даже да строи фабрики за производство на електричество, централи и други подобни. Това не е нейна работа и не ще бъде нейна грижа и в бъдеще. Държавата и обществото решават какво трябва да се направи и избират най-подходящият начин за отдаване на концесия, лицензиране и т.н. на местни и чуждестранни компании, които ще се грижат за задоволяване нуждите на страната.

Необходимо е да се предвидят колкото се може по-разумно и акуратно потребностите на българската икономика от енергия поне за бъдещите 30 години. Трябва да се имат предвид две основни тенденции, които се очертават и които се очаква да обусловят бъдещото развитие на енергетиката не само в България и региона на Балканите, но и в цяла Европа. Първата е, че поради вече изградената инфраструктура и индустриализация в страните от Европейския съюз, а това включва и България, нуждите от електрическа енергия в бъдеще вероятно ще намаляват, а няма да се увеличават. Съществуват и основания да се очаква, че

екологични и други изисквания ще бъдат по-нататъшна пречка за развитието на проекти от традиционен тип (съществуващите в момента) с неефективна употреба на енергия, които характеризираха индустриализацията през миналия век. Бъдещето със сигурност принадлежи на индустрии и производства от друг тип, които ще заместят сегашните не достатъчно ефективни начини на производство.

Паралелно с това се очаква тенденцията към непрекъснато увеличаване на ефективността от използване на сегашните източници на енергия да се запази, така че ще бъде възможно бъдещи, даже и нарастнали нужди от енергия, да бъдат посрещани в рамките на сегашните източници като техното по-рационално използване ще максимизира потенциала им. От таблицата поместена по-долу се вижда, че в България се пилее около 28% от производството на електрическа енергия (изтича, „отклонява се”, „не се отчита”, краде се?) като по този начин сме и на първо място в Европа по неефективност на конвенционални енергийни източници. За последната година сме произвели 43 млрд. кВт/ч, а сме потребили 28 млрд. кВт/ч. Като прибавим вноса и извадим износа виждаме, че 12 млрд. кВт/ч се губят. Това е изключително висок дял на свръхпроизводство, равняващо се на 43% от цялостното потребление на страната! Само един подробен и непредубеден одит би установил истинските причини за това необуздано пилеене на енергия.

ТАБЛИЦА
ПРОИЗВОДСТВО И ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА ЕНЕРГИЯ
В ИЗБРАНИ ЕВРОПЕЙСКИ СТРАНИ⁶

Страна	Производство (млрд. кВт/ч)	Потребление (млрд. кВт/ч)	Износ (млрд. кВт/ч)	Внос (млрд. кВт/ч)	⁷ Свръх- производство / Недостиг (млрд. кВт/ч)	Излишък / недостиг в % спрямо произведената ел. енергия (млрд. кВт/ч)
България	43,09	28,3	7,735	5,073	12,128	28,15
Сърбия ⁸	36,06	35,5	2,017	1,9	0,443	1,29
Македония	6,39	9,024	0	2,634	0	0
Румъния	60,98	51,46	3,854	0,767	6,433	10,55
Гърция	51,5	59,53	3,233	4,368	-6,895	-13,39
Турция	185,2	161	1,55	0,737	23,387	12,63
Франция	510	460,9	44,91	25,7	29,89	5,86
Чехия	79,47	59,26	21,59	6,6	5,22	6,57
Унгария	37,37	42,57	4,703	9,897	-0,006	-0,016

Все още съществуващата и лелеяна в съзнанието на немалко български енергетици, политици и заинтересовани лица мечта за превръщането, ако не и

⁶ Източник - Централното разузнавателно управление на САЩ (CIA USA). Данните са актуализирани към 10 април 2012 г. Повечето от тях са за 2011 г., а за някои страни и от по-ранни години (тези които са достъпни в момента). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>

⁷ Наименованието „свръхпроизводство“ не е точно. В случая става въпрос за загуби на произведена електроенергия. Средното ниво на загубите в страните от ЕС е около 5%. 28% загуби, които българската икономика генерира при дистрибуцията на електроенергия би следвало да предизвикат задълбочен анализ по отношение на енергийната ефективност от страна на българското правителство.

⁸ Сърбия (без Република Косово).

запазването на България като енергиен източник на Балканите, отдавна се е откъснала от реалността, но все пак подлежи на преоценка. През последното десетилетие – и не по вина на смяната на различни правителства – нашата страна се затвърди като добре очертаващ се енергиен източник на електрическа енергия, който е в състояние да покрие нуждите на стопанството си и даже да изнася енергия. Но нищо повече. Съседните на България страни отдавна развиват свои собствени енергийни програми и резултатите са налице. Данните от таблицата показват, че с изключение на Македония всички други наши съседи задоволяват нуждите си и се съревновават с нас за износ на електроенергия.

Самозадоволяването на собствените нужди от електрическа енергия е вече факт за почти всички страни-членки на ЕС, и то без да имаме предвид усиленото изграждане на нови статични източници от конвенционален и традиционен тип (атомни, газови, водни и други). Даже само този фактор ще бъде от значение при решаването на въпроса как ще бъдат посрещнати нуждите ни от енергия в бъдеще. Като се има предвид, че уеднаквяването на европейските стандарти в страните от ЕС е неотменим и неизбежен процес, не трябва да продължаваме да се залъгваме с митичната възможност да произвеждаме и да потребляме по-евтина енергия отколкото е стандарта в Европа. Нашият проблем се крие в съществуващите ниски доходи (ние сме на последно място в ЕС), с които мъчно посрещаме европейските норми и стандарти. При всички случаи процесът на догонване на средните доходи в Европа подлежи, или би трябвало да подлежи на значително ускорение през идущите години, въпреки, ако не и против нежеланието, некадърността или незаинтересоваността на родния политически елит от постигане на положителни резултати.

Ако въпросите свързани с електрическата енергия изглеждат по-лесни за решаване, не така стои проблема с другия вид енергия, който ни е не по-малко необходим, но и за решаването на който възможностите ни изглеждат доста по-ограничени. Става въпрос за природния газ и нефта и неговите деривати.

Може би не е широко известно, но в страната има находища на нефт и природен газ. Нефтените находища са минимални: към 1 януари 2011 имаме доказани резерви от 15 милиона барела (1 барел е около 159 литра), произвеждаме малко над един милион годишно, а консумираме над 33 милиона. Резервите ни на природен газ не са малки: 5,663 милиарда куб.метра, но засега са неизползвани: произвеждаме само 54 милиона годишно, а консумираме 2.62 милиарда⁹.

Огромните средства, които трябва да се отделят за покриване на вноса на нефт и природен газ освен номиналните им стойности носят със себе си две отекчаващи обстоятелства: постоянната промяна в международната цена на тези ресурси, което ги прави непредвидими и мъчни за дългосрочно планиране, а също така и зависимостта ни от Русия като единствен доставчик на тези продукти. Главния преработвател на продуктите е също в руски ръце, както и доста голяма

⁹ Източникът за данните е същият както в забележка 1 – ЦРУ САЩ.

част от посредниците и дистрибуторската мрежа в страната. В това не би имало нищо лошо, ако можеше да се разчита на постоянен, стабилен и предвидим приток на ресурс, но в последните поне 10 години става ясно, че това не е лесно постижимо. Освен това износът ни за Русия е недостатъчен за покриване на вноса ни оттам и това създава допълнителни затруднения върху платежния баланс на страната. В този случай е необходимо държавата да се погрижи и да гарантира, ако не може да обезпечи, плавното и безпрепятствено снабдяване с тези необходими продукти на поносима и предвидима цена. Могат да се направят поне две неща.

Доставките от Русия може да се намаляват постепенно, но постоянно като се търсят и обезпечават надеждни и предвидими доставчици първо от страните от ЕС, а после и от алтернативни източници от Азия. Диверсификацията, която явно се налага не ще бъде много лесен, нито бърз процес, но той трябва да започне колкото се може по-скоро. Може да се помисли и за използване на руски продукти, които да се доставят от алтернативни компании от други страни, които биха били в състояние да използват сегашната вече изградена мрежа от тръбопроводи при по-добри условия отколкото сега предлаганите. Нефта е международно търгуван продукт, който може да бъде купуван – поне засега – от най-разнообразни доставчици. И на различни цени.

Освен необходимата диверсификация при доставките на нефт и природен газ трябва да започне изграждането на местни източници, които да допълват, ако не и да заместват вноса на тези продукти. Разработването на вече установените находища на природен газ изисква много усилия и главно заинтересованост, но засега поне няма подходяща алтернатива. Евентуално решение за разработване на находища от шистов газ може да изчаква своя ред, ако и когато обществото постигне съгласно за неговото използване. Шистовия газ не е належащ проблем при вече познатите и установени находища на природен газ.

Много по-сложно е решението за разработването и използването на енергийни източници, които да са алтернативни на нефта. Но и тук трябва да се пристъпи веднага към действие понеже вече съществуват подобни източници, които имат и това предимство, че принадлежат към т.нар. възстановими (renewable) енергийни източници. Те в момента са, а вероятно и в бъдеще ще продължават да бъдат любимци на публиката, особено на еколозите. От известните алтернативни източници някои изглеждат или поне се смятат като екзотични, трудно приложими и скъпо струващи, но това е само на пръв поглед. Разбира се, че използването на слънчева енергия е постижимо и цената му не е непоносима, както например на енергията, която може да се получи от вятъра, от морските вълни, или от приливите. Въпрос на технология, сметка и възможности.

Фактически у нас вече се използва слънчева енергия като успешен алтернативен източник, а си пробива път и геотермалната възможност (България изобилства на термални природни находища). Но интересен заместител на нефта и то вече отдавна използван също успешно в няколко напреднали страни са т.нар. биомаси, или биогорива. Те не заместват изцяло нефта, но могат да намалят вноса

му като го допълват главно в автоиндустрията и навсякъде където нефта се използва за 100% горене. Даже 15-25 % намаление на потреблението на нефт, което идва от използването на биогорива, може да доведе до значителна икономия на средства.

Допълнително предимство на тези способи е и използването на пустеещи земи и създаване на работни места при отглеждане на биокултури, точно тези две неща, които са необходими за западното българско земеделие. Главните продукти, които могат да заменят или допълнят употребата на нефт са отдавна познатите даже в България *метанол и етанол*.

Метанолът, метиловият спирт, или т.нар. “дървен спирт” се добива много лесно от всякакъв вид естествени земеделски продукти подлежащи на дестилация, даже обикновен дървен материал. Съвременните методи за добива му използват природен газ от който се добива газ-метан, въглища – особено популярен в Китай – или биомаси чрез газифициране на органични материали за получаване на изкуствен газ. Този метод (“газ-генератори”) беше използван през време на Втората световна война от германците за нуждите на военната им индустрия и даже служеше като основен заместител на бензина.

Етанолът, “чистия” алкохол, т.нар “етилов спирт” е основната съставка в ракията, уискито и повечето алкохолни напитки. Добива се от царевица, захарна тръстика, картофи, ръж и всякакви зеленчукови и плодови растения. От значение при дестилацията им е техният процент захар. Колкото е по-висок толкова по-ефективна е неговата употреба като добавка или заместител на петролните продукти.

В САЩ, Бразилия, Швеция и Китай – да споменем главно страните, които са въвели биогоривата в своята енергийна практика – съществуват редица изпитани и много ефективни нови технологии, които могат да бъдат приложени веднага и в България. Политическият елит би намерил в тях и нови възможности за извличане на комисионни, облаги и създаване на корупционни схеми, така че заинтересоваността му трябва да бъде своевременно ангажирана.

Приложение: Проблемът “Белене”

Погрешно е да се мисли, че проектът с изграждането на нова атомна централа в Белене е бил окончателно спрял и отхвърлен. Лобирането за него има достатъчно привърженици, които са готови на всичко за да го наложат когато и да е в бъдеще. А догодина ще има парламентарни избори. Затова е, може би, необходимо да се изтъкнат най-главните аргументи против изграждането на централа Белене.

1. От гледна точка на **сигурността** Белене е незащитим проект понеже крие опасност за здравето и живота на народа. Голяма страна (САЩ, Русия, Япония...) може да понесе една атомна експлозия или авария, но малка като нашата ще бъде съсипана и вероятно унищожена. Проекта Белене трябва да бъде отхвърлен даже и само на това основание. Нещо повече, трябва да обединим усилията си с гърците да не допуснем никой да строи подобни неща на Балканите. Много близко сме едни до други.

2. Проектът в този му вид, а и както да бъде замислен в бъдеще, би бил **финансово неизгоден** за българската държава. Ако ние (държавата) го строим бремето е непосилно и излишно (10 - 14 млрд евро?). Ако се изгражда от чужденци ще бъде и експлоатиран от тях, а това няма как да е в наша полза. Освен данъците, които ще се събират от работещите в централата други пари няма да влизат в българската хазна. Освен това, всяка чужда компания, която би поела риска да строи този динозавър непременно ще изисква осигурен вътрешен пазар. Българските потребители ще бъдат задължени да заплащат електрическата енергия добивана от Белене в най-добрия случай на международни цени, а вероятно и по-скъпо.

3. Проектът е **неизгоден от икономическа гледна точка**. Той ще произвежда електрическа енергия, която след това трябва да се продава. На кого и на каква цена? По-горе, от таблицата е видна нищетата на илюзията, че има и ще има и за в бъдеще пазар за износ на електрическа енергия. Митът за България като енергиен център на Балканите е заблуждаващ и опасен. Всички балкански страни с изключение на Македония вече произвеждат достатъчно електрическа енергия за задоволяване на нуждите си. Те строят нови централи (ВЕЦ, ТЕЦ, атомни) и до пет години ще имат огромно свръхпроизводство. Нищо лошо няма в това да изнасяш стока, която произвеждаш и не ти е необходима. Обаче неумолимия закон на търсенето и предлагането налага понижаване на цената при наличие на силна конкуренция. В близкото бъдеще електрическата енергия може би ще се предлага на цена под костюмата.

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА КЪМ СИГУРНОСТТА И КЪМ ФУНКЦИИТЕ НА РАЗУЗНАВАТЕЛНАТА ОБЩНОСТ

Илиан Алипиев¹

Известна е определящата зависимост на средата за сигурност по отношение на функциите и структурата на съответния сектор за сигурност. Средата за сигурност се определя от наличието на специфични условия и фактори, определящи действителните и потенциални събития, в центъра на които се намира съответния сектор за сигурност. Функциите са онази част от съдържанието на задачите, облечени в правомощия на сектора за сигурност, а структурата е онази форма и позиционираност на системата за сигурност, която дава най-добра възможност за оптималната реализация на функциите. Правомощията се разписват единствено от законите, а произтичащите от тях подзаконови актове дават единствено начина за изпълнението на тези правомощия.

Предмет на тази статия е идентифицирането на съвременните предизвикателства пред националния сектор за сигурност, създаващи качествено нова среда за сигурност и формиращи нови задачи пред нашата разузнавателна общност /РО/.

¹ Илиан Алипиев – Alumnus ECSS "George C.Marshall", бивш началник на отдел „Военно контраразузнаване“ в „Служба Сигурност – Военна полиция и Военно контраразузнаване“ – МО.

ОСОБЕНОСТИ НА СРЕДАТА ЗА СИГУРНОСТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА КЪМ Р. БЪЛГАРИЯ:

Най-добре тези особености са очертани в националната отбранителна стратегия /НОС/, в стратегията за национална сигурност /ЧНС/, военната доктрина /ВД/ и други официални доктринерни документи на Р.България, материализирани в съответните законови и подзаконови актове.

В тях **средата за сигурност /СС/** е определена като сложна, динамична и с трудно предвидими измерения.

Според НОС, влияние на средата за сигурност оказват следните нейни съставни елементи :

- глобализацията;
- кризисните явления във финансовата и икономическата сфера;
- разпространяването на оръжията за масово унищожение и на средства за тяхната доставка;
- климатичните и здравните проблеми; демографските, екологичните и енергийните проблеми;
- асиметричните рискове и заплахи;
- заплахите за информационната сигурност;
- страните със слаба държавност; вътрешните и регионалните конфликти;
- европейската и евроатлантическата интеграция;
- усилията на международната демократична общност за поддържане на мира и стабилността.

Някои от тези елементи едновременно с това са и съвременни предизвикателства към сигурността.

В Националната отбранителна стратегия, чл.15 - чл.17, като характерна среда за сигурност и предизвикателства е посочено:

„...15. Съществува развиваща се и нарастваща заплаха от нанасяне на удари по стратегически обекти на територията на Република България и по нейното население с балистични ракети от страни в отдалечени региони.

16. Страните със слаба държавност оказват съществено влияние върху формирането на стратегическата среда на сигурност. Същевременно нараства ролята на различни недържавни структури (икономически и финансови групировки, неправителствени организации, племенни обединения, радикални религиозни общности, трансгранични криминални мрежи, екстремистки групи и др.), които се опитват да влияят върху световния ред, обстановката и облика на военните действия в кризисните региони.

17. Военните аспекти на средата на сигурност придобиват нови измерения вследствие на политическите промени в света и в Европа, разширяването на спектъра на асиметричните рискове и заплахи и намаляването на значението на някои фактори, които в миналото влияеха върху мисиите и подготовката на въоръжените сили. Заплахата от възникване на мащабен международен военен конфликт е значително намалена, поради липсата на междублоково противопоставяне и наложилата се необходимост от взаимодействие между държавите за неутрализиране на съвременните рискове и заплахи. Продължават обаче да съществуват регионални огнища на напрежение и нестабилност, в които са ангажирани и военни ресурси.,

Според Стратегията за национална сигурност /СС/ е външна и вътрешна, а важна роля играят собствените принципи на политика, тези на останалите държави, националните ни интереси и рисковете. Общите изводи от средата за сигурност са:

„...61. Външната среда за сигурност, която ще оказва влияние върху състоянието на националната ни сигурност, ще се характеризира с асиметрична многофакторност, висока динамика, неопределеност, нееднозначни и сложни за прогнозиране процеси.

62. Тенденциите в средата за сигурност показват, че в бъдеще може да възникнат нови конфликтни и кризисни ситуации в различни части на света, което ще налага рисковете и заплахите за националната сигурност и интересите на Република България да бъдат посрещани извън територията на страната като част от съюзните усилия в рамките на НАТО и ЕС.

63. Нито една държава няма да може да се справи самостоятелно с рисковете и заплахите. Това налага търсенето на многостранни подходи при уреждане на важни проблеми на развитието и сигурността и засилва взаимозависимостта между политиките, предприемани на национално и международно равнище....”

Разбира се, към средата за сигурност, която може както да благоприятства така и да затруднява действията на **сектора за сигурност**, трябва да се прибавят и особеностите в действията и подготовката както на противника, така и тези на нашите сили и средствата. Всичко това поставя качествено нови изисквания към подготовката и визията за развитието както на **СС**, така и на **разузнавателната общност /РО/**.

В СНС са посочени необходимите политики за сигурност и са дадени основните насоки за действие на системата за сигурност. При разработването ѝ първоначално беше пропуснат, но впоследствие добре развит един от основните елементи на системата ни за национална сигурност /сектора за сигурност/ - разузнавателната общност. РО - това са специалните служби на Р.България както и тези за техническата им подкрепа. Този въпрос добре е разгледан от НОС в раздел „Ресурси”.

Горепосочените документи подробно няма да се разглеждат, тъй като те са добре известни, а само ще се ползват като обобщена основа за целта на тази статия. Акцент ще са необходимостта от доразвиване на функциите на разузнавателната общност, по-конкретно разузнаването и контрразузнаването,

в условията на дефинираните от доктриниерните ни документи среда за сигурност, предизвикателства и рискове.

Преглед на сегашното състояние на нормативната уредба, позиционирането и структурата на **РО** и сравняването им с цитираните по-горе документи, дава основание да се предположи, че функциите на сегашната ни **РО** не отговарят напълно както на тези документи така и на съвременните предизвикателства.

ОСНОВНИ ФУНКЦИИ НА РАЗУЗНАВАТЕЛНАТА НИ ОБЩНОСТ ПО СТРУКТУРНИ ЕЛЕМЕНТИ СА :

1. За ДАНС. Функциите са определени в Глава втора от закона за ДАНС, основно в чл.4:

„...**Чл. 4.** (1) (Изм. - ДВ, бр. 35 от 2009 г., в сила от 12.05.2009 г., изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) Държавна агенция "Национална сигурност" извършва дейности за защита на националната сигурност от посегателства, насочени срещу националните интереси, независимостта и суверенитета на Република България, териториалната цялост, основните права и свободи на гражданите, демократичното функциониране на държавата и гражданските институции и установения в страната конституционен ред, свързани със:

1. разузнаване в полза на чужди сили;
2. опасност за суверенитета, териториалната цялост на държавата и единството на нацията;
3. противоконституционна дейност;
4. (изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) корупционни прояви на лица, заемащи висши държавни длъжности;
5. прилагане на сила или използване на общоопасни средства с политическа цел;
6. опасност за икономическата и финансовата сигурност на държавата;
7. опасност за екологичната сигурност на държавата;
8. нарушаване функционирането на Националната система за защита на класифицираната информация;
9. застрашаване сигурността на стратегически за страната обекти и дейности;
10. деструктивно въздействие върху комуникационни и информационни системи;
11. (доп. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) международен тероризъм и екстремизъм, както и финансирането им;
12. (изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) международна търговия с оръжия и изделия или технологии с двойна употреба, производство, съхраняване и разпространение на общоопасни средства;
13. (изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) дейности на групи и лица, подпомагащи чужди служби, терористични или екстремистки организации;
14. (изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) миграционни процеси;
15. (отм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.)
16. (отм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.)

(2) (Нова - ДВ, бр. 93 от 2009 г., изм. - ДВ, бр. 16 от 2010 г., в сила от 26.02.2010 г.) Държавна агенция "Национална сигурност" самостоятелно или съвместно с други държавни органи извършва контраразузнавателна дейност за наблюдение, разкриване, противодействие, предотвратяване и пресичане на замислени, подготвени или осъществявани посегателства срещу националната сигурност, включително в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия.

(3) (Предишна ал. 2 - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) Агенцията осъществява информационно-аналитична, прогностична, контролна, координационна и методическа дейност със собствена и на други държавни органи информация от значение за националната сигурност.

(4) (Предишна ал. 3 - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) Самостоятелно или съвместно с други специализирани органи агенцията осигурява контраразузнавателна защита на стратегически за страната обекти и дейности.

(5) (Предишна ал. 4 - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) Агенцията получава, съхранява, проучва, анализира и разкрива информация, получена при условията и по реда на Закона за мерките срещу изпирането на пари.

Чл. 5. Агенцията организира и провежда оперативно-издирвателна и оперативно-техническа дейност за наблюдение и контрол на лица, обекти и дейности по реда на този закон.

Чл. 6. (1) Държавна агенция "Национална сигурност" е орган по криптографска сигурност на класифицираната информация в Република България и в дипломатическите и консулските й представителства за придобиване, систематизиране и обработка на информация от чужди източници в интерес на националната сигурност и оперативен контрол на националния радиочестотен спектър.

(2) Агенцията осъществява пряк контрол във връзка с функционирането на Националната система за защита на класифицираната информация.

(3) Агенцията осъществява контролна дейност във връзка с пребиваването на чужденци в Република България.”

2. За Националната разузнавателна служба /НРС/ - описани са в правилник, който не е достъпен, но в сайта на НРС е изписан следния текст: "... Към момента не съществува единен законодателен акт, уреждащ правното положение, задачите и дейностите на Националната разузнавателна служба и правното положение на нейните служители ...”

3. За Военна информация /ВИ/ - формулирани са в секретен „Правилник за организацията и дейността на Служба „ВИ”, който не е обнародван.

4. За Националната служба за охрана /НСО/ – тази служба има публикуван правилник, но няма подробно да се спираме на функциите й.

5. Специализираните технически служби за подкрепа на горепосочените също няма да бъдат разглеждани поради спецификата и особената секретност на дейността

им. Това, което е известно по отношение на тях е дефинирано в законите за МВР, ДАНС, ЗЗКИ и др.

В ИЗЛОЖЕНИЕТО ПОСТАВЯМЕ АКЦЕНТ ВЪРХУ НЕОТЛОЖНАТА НЕОБХОДИМОСТ ОТ НАЛИЧИЕ НА СЛЕДНИТЕ ПО-ВАЖНИ ФУНКЦИИ НА РО:

1. Проникване /под прикритие от служители, агентурно или със Специални разузнавателни средства/ сред:

- Външни и вътрешни среди, замислящи и провеждащи: диверсионно-терористична дейност; икономическа и финансова дестабилизация; контрабанда и трафик на оръжие, боеприпаси и технологии с двойна употреба;
- Външни и вътрешни организации, свързани с изповядването на краен национализъм, екстремизъм, шовинизъм и фундаментализъм, с интереси към страната ни;
- Държави с неприятелско поведение по отношение на НАТО, ЕС или страната ни;
- Неприятелски държави, притежаващи оръжие за масово поразяване /ОМП/, достигащо територията на страната ни;
- Държави **нечленки** на НАТО и ЕС, такива с нестабилно развитие, с недостиг на енергийни и природни ресурси както и потенциални източници на имигрантски вълни, намиращи се в близост до страната ни;
- Държави, органи и организации, използващи страната ни като междинен пункт за незаконен трафик на хора, оръжие, опасни стоки и товари, наркотици, пране на пари и др.
- Държави, органи, организации и лица, замислящи или провеждащи деструктивни действия спрямо инфраструктурната ни система, информационните и комуникативните ни ситеми и технологии, екологичната ни среда и др.

2. Постоянен мониторинг и анализ на:

- Цялата среда за сигурност, рисковете и заплахите;
- Вътрешните и регионални конфликти, особено в кризисните близки региони;
- Кризисните явления във финансовата и икономическата сфера;
- Отделни предизвикателства или появата на нови такива;
- Европейската и евроатлантическата интеграция;
- Климатичните, екологичните и здравните проблеми;
- Нерегламентирания достъп до класифицирана информация;
- Състоянието на природните и енергийни ресурси у нас, в региона и по света;

- Миграционните процеси, глобализацията и фрагментацията на отделни региони и държави;
- Състоянието и защитеността на морското, въздушното и кибернетичното пространство;
- Участието ни в операции и мисии на НАТО и ЕС и протичащите от това задачи и последици;
- Получаваната информация от собствената ни РО и тази от партньорските служби;
- Способностите за защита на населението ни при кризи от всякакъв характер, бедствия, аварии, катастрофи и др.

3. Провеждане на собствени специални операции и осигуряване действията на армейските части:

- Всяка една от службите за сигурност трябва съгласно спецификата си на дейност да формира способности както за самостоятелни действия със своите специфични сили и средства, така и за съвместни действия с останалите елементи от сектора за сигурност, в условията конкретната среда за сигурност;
- При изготвянето на новата **Доктрина за специални операции** трябва да се отдели заслужено внимание на **РО**, особено на военната им компонента - **ВИ и ВКР /ДАНС/**, както и на съответните им технически служби за подкрепа. Тези служби трябва да са мобилни. Силите и средствата на **РО** трябва да действат като съставна векторна компонента от общата интегрирана векторна компонента от действията на въоръжените /специалните/ сили, а в някои от сценариите и да осъществяват общото им ръководство. Т.е. РО трябва да могат както да осигуряват бойните действия на контингентите ни зад граница., така и в определени сценарии да са основни действащи сили зад граница. Пример-операциите на военните специални служби от НАТО в Либия;
- РО и целият ни сектор за сигурност трябва да е изграден така, че да може ефективно да взаимодейства с партньорите ни от НАТО и ЕС. Това касае: структуриране; функции и правомощия; управление; оценка и анализ; законова обезпеченост; ресурсно и кадрово осигуряване; езикова подготовка; ползване на общи критерии и др.

ЗА ОПТИМАЛНОТО РЕАЛИЗИРАНЕ НА ТЕЗИ ФУНКЦИИ Е НЕОБХОДИМО:

- Ефективно и прецизно управление на силите и средствата на **РО**, улеснено взаимодействие с държавните органи за управление и с аналозите им от страните от НАТО и ЕС;

- Изграждане и развърщане на системи и постове за разузнаване и ранно предупреждение и автоматизиран обмен на информация на национално, регионално и международно ниво;
- Нови изисквания към подготовката и квалификацията на кадрите от **РО**;
- Координиране усилията на всички органи на **РО** и създаването на интегритет и единен вектор на действие в резултат от обединените им усилия;
- Единно планиране на материалните и финансовите ресурси;
- Развитие на техническите служби от **РО, комуникациите, електрониката и защитата им**;
- Усъвършенстване и развитие на законодателната и техническа база на **РО /НРС, ВИ, НСО** и някои отделни служби нямат законови регламенти/, и на целия сектор за сигурност;
- Промени и усъвършенстване на структурите и позиционирането на **РО** в сектора за сигурност;
- По - добро интегриране на самата **РО** с останалите елементи от сектора за сигурност, особено с въоръжените ни сили;
- Създаването на интегрирани модели за действие между елементите на сектора за сигурност и **РО**, в зависимост от случващият се сценарий;
- Изграждането на съвместни аналитични центрове за дейност и управление, съвместяващи сили и средства на **РО, Въоръжените сили /ВС/,** противопожарната безопасност и гражданска защита на населението както и на други елементи от националната система за сигурност;
- Периодичен преглед на цялата система за сигурност и осъвременяване, съгласно измененията в средата за сигурност;

В заключение може да се направи извода, че осъвременяването на функциите на **РО**, а и на целия сектор за сигурност са от изключително значение за гражданите, обществото и държавата, в контекста на членството ни в НАТО и ЕС, в изграждането на една по-добра среда за сигурност, живот и напредък. Те са в непосредствена взаимна свързаност и зависимост със структурирането, кадровото и ресурсното осигуряване, външното и вътрешно взаимодействие на елементите на **РО и СС**, наличието на обществена поръчка към дейността им, демократичния контрол и др., които ще са предмет на други такива статии.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Националната отбранителна стратегия /НОС/ на Р.България.
2. Стратегията за национална сигурност /НС/ на Р.България.
3. Военна доктрина /ВД/ на Р.България.
4. Закон за отбраната и въоръжените сили на Р.България /ЗОВСРБ/.
5. Закон за ДАНС.

6. Закон за защита на класифицираната информация /ЗЗКИ/.
7. Закон за МВР.
8. Закон за мерките срещу изпирането на пари.
9. Закон за Консултативния съвет за национална сигурност.
10. Правилник за Съвета за национална сигурност към Министерски съвет.
11. Правилник за дейността на НСО.
12. Правилник за дейността на междуведомствения съвет по въпросите на военнопromишления комплекс и мобилизационната готовност на страната.
13. Наредба за планиране на граждански ресурси за отбрана.

екологични и други изисквания ще бъдат по-нататъшна пречка за развитието на проекти от традиционен тип (съществуващите в момента) с неефективна употреба на енергия, които характеризираха индустриализацията през миналия век. Бъдещето със сигурност принадлежи на индустрии и производства от друг тип, които ще заместят сегашните не достатъчно ефективни начини на производство.

Паралелно с това се очаква тенденцията към непрекъснато увеличаване на ефективността от използване на сегашните източници на енергия да се запази, така че ще бъде възможно бъдещи, даже и нарастнали нужди от енергия, да бъдат посрещани в рамките на сегашните източници като техното по-рационално използване ще максимизира потенциала им. От таблицата поместена по-долу се вижда, че в България се пилее около 28% от производството на електрическа енергия (изтича, „отклонява се”, „не се отчита”, краде се?) като по този начин сме и на първо място в Европа по неефективност на конвенционални енергийни източници. За последната година сме произвели 43 млрд. кВт/ч, а сме потрелили 28 млрд. кВт/ч. Като прибавим вноса и извадим износа виждаме, че 12 млрд. кВт/ч се губят. Това е изключително висок дял на свръхпроизводство, равняващо се на 43% от цялостното потребление на страната! Само един подробен и непредубеден одит би установил истинските причини за това необуздано пилеене на енергия.

ТАБЛИЦА
ПРОИЗВОДСТВО И ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА ЕНЕРГИЯ
В ИЗБРАНИ ЕВРОПЕЙСКИ СТРАНИ⁶

Страна	Производство (млрд. кВт/ч)	Потребление (млрд. кВт/ч)	Износ (млрд. кВт/ч)	Внос (млрд. кВт/ч)	⁷ Свръх- производство / Недостиг (млрд. кВт/ч)	Излишък / недостиг в % спрямо произведената ел. енергия (млрд. кВт/ч)
България	43,09	28,3	7,735	5,073	12,128	28,15
Сърбия ⁸	36,06	35,5	2,017	1,9	0,443	1,29
Македония	6,39	9,024	0	2,634	0	0
Румъния	60,98	51,46	3,854	0,767	6,433	10,55
Гърция	51,5	59,53	3,233	4,368	-6,895	-13,39
Турция	185,2	161	1,55	0,737	23,387	12,63
Франция	510	460,9	44,91	25,7	29,89	5,86
Чехия	79,47	59,26	21,59	6,6	5,22	6,57
Унгария	37,37	42,57	4,703	9,897	-0,006	-0,016

Все още съществуващата и лелеяна в съзнанието на немалко български енергетици, политици и заинтересовани лица мечта за превръщането, ако не и

⁶ Източник - Централното разузнавателно управление на САЩ (CIA USA). Данните са актуализирани към 10 април 2012 г. Повечето от тях са за 2011 г., а за някои страни и от по-ранни години (тези които са достъпни в момента). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>

⁷ Наименованието „свръхпроизводство“ не е точно. В случая става въпрос за загуби на произведена електроенергия. Средното ниво на загубите в страните от ЕС е около 5%. 28% загуби, които българската икономика генерира при дистрибуцията на електроенергия би следвало да предизвикат задълбочен анализ по отношение на енергийната ефективност от страна на българското правителство.

⁸ Сърбия (без Република Косово).

запазването на България като енергиен източник на Балканите, отдавна се е откъснала от реалността, но все пак подлежи на преоценка. През последното десетилетие – и не по вина на смяната на различни правителства – нашата страна се затвърди като добре очертаващ се енергиен източник на електрическа енергия, който е в състояние да покрие нуждите на стопанството си и даже да изнася енергия. Но нищо повече. Съседните на България страни отдавна развиват свои собствени енергийни програми и резултатите са налице. Данните от таблицата показват, че с изключение на Македония всички други наши съседи задоволяват нуждите си и се съревновават с нас за износ на електроенергия.

Самозадоволяването на собствените нужди от електрическа енергия е вече факт за почти всички страни-членки на ЕС, и то без да имаме предвид усиленото изграждане на нови статични източници от конвенционален и традиционен тип (атомни, газови, водни и други). Даже само този фактор ще бъде от значение при решаването на въпроса как ще бъдат посрещнати нуждите ни от енергия в бъдеще. Като се има предвид, че уеднаквяването на европейските стандарти в страните от ЕС е неотменим и неизбежен процес, не трябва да продължаваме да се залъгваме с митичната възможност да произвеждаме и да потребляваме по-евтина енергия отколкото е стандарта в Европа. Нашият проблем се крие в съществуващите ниски доходи (ние сме на последно място в ЕС), с които мъчно посрещаме европейските норми и стандарти. При всички случаи процесът на догонване на средните доходи в Европа подлежи, или би трябвало да подлежи на значително ускорение през идущите години, въпреки, ако не и против нежеланието, некадърността или незаинтересоваността на родния политически елит от постигане на положителни резултати.

Ако въпросите свързани с електрическата енергия изглеждат по-лесни за решаване, не така стои проблема с другия вид енергия, който ни е не по-малко необходим, но и за решаването на който възможностите ни изглеждат доста по-ограничени. Става въпрос за природния газ и нефта и неговите деривати.

Може би не е широко известно, но в страната има находища на нефт и природен газ. Нефтените находища са минимални: към 1 януари 2011 имаме доказани резерви от 15 милиона барела (1 барел е около 159 литра), произвеждаме малко над един милион годишно, а консумираме над 33 милиона. Резервите ни на природен газ не са малки: 5,663 милиарда куб.метра, но засега са неизползвани: произвеждаме само 54 милиона годишно, а консумираме 2.62 милиарда⁹.

Огромните средства, които трябва да се отделят за покриване на вноса на нефт и природен газ освен номиналните им стойности носят със себе си две отекчаващи обстоятелства: постоянната промяна в международната цена на тези ресурси, което ги прави непредвидими и мъчни за дългосрочно планиране, а също така и зависимостта ни от Русия като единствен доставчик на тези продукти. Главния преработвател на продуктите е също в руски ръце, както и доста голяма

⁹ Източникът за данните е същият както в забележка 1 – ЦРУ САЩ.

част от посредниците и дистрибуторската мрежа в страната. В това не би имало нищо лошо, ако можеше да се разчита на постоянен, стабилен и предвидим приток на ресурс, но в последните поне 10 години става ясно, че това не е лесно постижимо. Освен това износът ни за Русия е недостатъчен за покриване на вноса ни оттам и това създава допълнителни затруднения върху платежния баланс на страната. В този случай е необходимо държавата да се погрижи и да гарантира, ако не може да обезпечи, плавното и безпрепятствено снабдяване с тези необходими продукти на поносима и предвидима цена. Могат да се направят поне две неща.

Доставките от Русия може да се намаляват постепенно, но постоянно като се търсят и обезпечават надеждни и предвидими доставчици първо от страните от ЕС, а после и от алтернативни източници от Азия. Диверсификацията, която явно се налага не ще бъде много лесен, нито бърз процес, но той трябва да започне колкото се може по-скоро. Може да се помисли и за използване на руски продукти, които да се доставят от алтернативни компании от други страни, които биха били в състояние да използват сегашната вече изградена мрежа от тръбопроводи при по-добри условия отколкото сега предлаганите. Нефта е международно търгуван продукт, който може да бъде купуван – поне засега – от най-разнообразни доставчици. И на различни цени.

Освен необходимата диверсификация при доставките на нефт и природен газ трябва да започне изграждането на местни източници, които да допълват, ако не и да заместват вноса на тези продукти. Разработването на вече установените находища на природен газ изисква много усилия и главно заинтересованост, но засега поне няма подходяща алтернатива. Евентуално решение за разработване на находища от шистов газ може да изчаква своя ред, ако и когато обществото постигне съгласно за неговото използване. Шистовия газ не е належащ проблем при вече познатите и установени находища на природен газ.

Много по-сложно е решението за разработването и използването на енергийни източници, които да са алтернативни на нефта. Но и тук трябва да се пристъпи веднага към действие понеже вече съществуват подобни източници, които имат и това предимство, че принадлежат към т.нар. възстановими (renewable) енергийни източници. Те в момента са, а вероятно и в бъдеще ще продължават да бъдат любимци на публиката, особено на еколозите. От известните алтернативни източници някои изглеждат или поне се смятат като екзотични, трудно приложими и скъпо струващи, но това е само на пръв поглед. Разбира се, че използването на слънчева енергия е постижимо и цената му не е непоносима, както например на енергията, която може да се получи от вятъра, от морските вълни, или от приливите. Въпрос на технология, сметка и възможности.

Фактически у нас вече се използва слънчева енергия като успешен алтернативен източник, а си пробива път и геотермалната възможност (България изобилства на термални природни находища). Но интересен заместител на нефта и то вече отдавна използван също успешно в няколко напреднали страни са т.нар. биомаси, или биогорива. Те не заместват изцяло нефта, но могат да намалят вноса

му като го допълват главно в автоиндустрията и навсякъде където нефта се използва за 100% горене. Даже 15-25 % намаление на потреблението на нефт, което идва от използването на биогорива, може да доведе до значителна икономия на средства.

Допълнително предимство на тези способи е и използването на пустеещи земи и създаване на работни места при отглеждане на биокултури, точно тези две неща, които са необходими за западното българско земеделие. Главните продукти, които могат да заменят или допълнят употребата на нефт са отдавна познатите даже в България *метанол и етанол*.

Метанолът, метиловият спирт, или т.нар. “дървен спирт” се добива много лесно от всякакъв вид естествени земеделски продукти подлежащи на дестилация, даже обикновен дървен материал. Съвременните методи за добива му използват природен газ от който се добива газ-метан, въглища – особено популярен в Китай – или биомаси чрез газифициране на органични материали за получаване на изкуствен газ. Този метод (“газ-генератори”) беше използван през време на Втората световна война от германците за нуждите на военната им индустрия и даже служеше като основен заместител на бензина.

Етанолът, “чистия” алкохол, т.нар “етилов спирт” е основната съставка в ракията, уискито и повечето алкохолни напитки. Добива се от царевица, захарна тръстика, картофи, ръж и всякакви зеленчукови и плодови растения. От значение при дестилацията им е техният процент захар. Колкото е по-висок толкова по-ефективна е неговата употреба като добавка или заместител на петролните продукти.

В САЩ, Бразилия, Швеция и Китай – да споменем главно страните, които са въвели биогоривата в своята енергийна практика – съществуват редица изпитани и много ефективни нови технологии, които могат да бъдат приложени веднага и в България. Политическият елит би намерил в тях и нови възможности за извличане на комисионни, облаги и създаване на корупционни схеми, така че заинтересоваността му трябва да бъде своевременно ангажирана.

Приложение: Проблемът “Белене”

Погрешно е да се мисли, че проектът с изграждането на нова атомна централа в Белене е бил окончателно спрял и отхвърлен. Лобирането за него има достатъчно привърженици, които са готови на всичко за да го наложат когато и да е в бъдеще. А догодина ще има парламентарни избори. Затова е, може би, необходимо да се изтъкнат най-главните аргументи против изграждането на централа Белене.

1. От гледна точка на **сигурността** Белене е незащитим проект понеже крие опасност за здравето и живота на народа. Голяма страна (САЩ, Русия, Япония...) може да понесе една атомна експлозия или авария, но малка като нашата ще бъде съсипана и вероятно унищожена. Проекта Белене трябва да бъде отхвърлен даже и само на това основание. Нещо повече, трябва да обединим усилията си с гърците да не допуснем никой да строи подобни неща на Балканите. Много близко сме едни до други.

2. Проектът в този му вид, а и както да бъде замислен в бъдеще, би бил **финансово неизгоден** за българската държава. Ако ние (държавата) го строим бремето е непосилно и излишно (10 - 14 млрд евро?). Ако се изгражда от чужденци ще бъде и експлоатиран от тях, а това няма как да е в наша полза. Освен данъците, които ще се събират от работещите в централата други пари няма да влизат в българската хазна. Освен това, всяка чужда компания, която би поела риска да строи този динозавър непременно ще изисква осигурен вътрешен пазар. Българските потребители ще бъдат задължени да заплащат електрическата енергия добивана от Белене в най-добрия случай на международни цени, а вероятно и по-скъпо.

3. Проектът е **неизгоден от икономическа гледна точка**. Той ще произвежда електрическа енергия, която след това трябва да се продава. На кого и на каква цена? По-горе, от таблицата е видна нищетата на илюзията, че има и ще има и за в бъдеще пазар за износ на електрическа енергия. Митът за България като енергиен център на Балканите е заблуждаващ и опасен. Всички балкански страни с изключение на Македония вече произвеждат достатъчно електрическа енергия за задоволяване на нуждите си. Те строят нови централи (ВЕЦ, ТЕЦ, атомни) и до пет години ще имат огромно свръхпроизводство. Нищо лошо няма в това да изнасяш стока, която произвеждаш и не ти е необходима. Обаче неумолимия закон на търсенето и предлагането налага понижаване на цената при наличие на силна конкуренция. В близкото бъдеще електрическата енергия може би ще се предлага на цена под костюмата.

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА КЪМ СИГУРНОСТТА И КЪМ ФУНКЦИИТЕ НА РАЗУЗНАВАТЕЛНАТА ОБЩНОСТ

Илиан Алипиев¹

Известна е определящата зависимост на средата за сигурност по отношение на функциите и структурата на съответния сектор за сигурност. Средата за сигурност се определя от наличието на специфични условия и фактори, определящи действителните и потенциални събития, в центъра на които се намира съответния сектор за сигурност. Функциите са онази част от съдържанието на задачите, облечени в правомощия на сектора за сигурност, а структурата е онази форма и позиционираност на системата за сигурност, която дава най-добра възможност за оптималната реализация на функциите. Правомощията се разписват единствено от законите, а произтичащите от тях подзаконови актове дават единствено начина за изпълнението на тези правомощия.

Предмет на тази статия е идентифицирането на съвременните предизвикателства пред националния сектор за сигурност, създаващи качествено нова среда за сигурност и формиращи нови задачи пред нашата разузнавателна общност /РО/.

¹ Илиан Алипиев – Alumnus ECSS “George C.Marshall”, бивш началник на отдел „Военно контраразузнаване” в „Служба Сигурност – Военна полиция и Военно контраразузнаване” – МО.

ОСОБЕНОСТИ НА СРЕДАТА ЗА СИГУРНОСТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА КЪМ Р. БЪЛГАРИЯ:

Най-добре тези особености са очертани в националната отбранителна стратегия /НОС/, в стратегията за национална сигурност /ЧНС/, военната доктрина /ВД/ и други официални доктринерни документи на Р.България, материализирани в съответните законови и подзаконови актове.

В тях **средата за сигурност /СС/** е определена като сложна, динамична и с трудно предвидими измерения.

Според НОС, влияние на средата за сигурност оказват следните нейни съставни елементи :

- глобализацията;
- кризисните явления във финансовата и икономическата сфера;
- разпространяването на оръжията за масово унищожение и на средства за тяхната доставка;
- климатичните и здравните проблеми; демографските, екологичните и енергийните проблеми;
- асиметричните рискове и заплахи;
- заплахите за информационната сигурност;
- страните със слаба държавност; вътрешните и регионалните конфликти;
- европейската и евроатлантическата интеграция;
- усилията на международната демократична общност за поддържане на мира и стабилността.

Някои от тези елементи едновременно с това са и съвременни предизвикателства към сигурността.

В Националната отбранителна стратегия, чл.15 - чл.17, като характерна среда за сигурност и предизвикателства е посочено:

„...15. Съществува развиваща се и нарастваща заплаха от нанасяне на удари по стратегически обекти на територията на Република България и по нейното население с балистични ракети от страни в отдалечени региони.

16. Страните със слаба държавност оказват съществено влияние върху формирането на стратегическата среда на сигурност. Същевременно нараства ролята на различни недържавни структури (икономически и финансови групировки, неправителствени организации, племенни обединения, радикални религиозни общности, трансгранични криминални мрежи, екстремистки групи и др.), които се опитват да влияят върху световния ред, обстановката и облика на военните действия в кризисните региони.

17. Военните аспекти на средата на сигурност придобиват нови измерения вследствие на политическите промени в света и в Европа, разширяването на спектъра на асиметричните рискове и заплахи и намаляването на значението на някои фактори, които в миналото влияеха върху мисиите и подготовката на въоръжените сили. Заплахата от възникване на мащабен международен военен конфликт е значително намалена, поради липсата на междублоково противопоставяне и наложилата се необходимост от взаимодействие между държавите за неутрализиране на съвременните рискове и заплахи. Продължават обаче да съществуват регионални огнища на напрежение и нестабилност, в които са ангажирани и военни ресурси.,

Според Стратегията за национална сигурност /СС/ е външна и вътрешна, а важна роля играят собствените принципи на политика, тези на останалите държави, националните ни интереси и рисковете. Общите изводи от средата за сигурност са:

„...61. Външната среда за сигурност, която ще оказва влияние върху състоянието на националната ни сигурност, ще се характеризира с асиметрична многофакторност, висока динамика, неопределеност, нееднозначни и сложни за прогнозиране процеси.

62. Тенденциите в средата за сигурност показват, че в бъдеще може да възникнат нови конфликтни и кризисни ситуации в различни части на света, което ще налага рисковете и заплахите за националната сигурност и интересите на Република България да бъдат посрещани извън територията на страната като част от съюзните усилия в рамките на НАТО и ЕС.

63. Нито една държава няма да може да се справи самостоятелно с рисковете и заплахите. Това налага търсенето на многостранни подходи при уреждане на важни проблеми на развитието и сигурността и засилва взаимозависимостта между политиките, предприемани на национално и международно равнище....”

Разбира се, към средата за сигурност, която може както да благоприятства така и да затруднява действията на **сектора за сигурност**, трябва да се прибавят и особеностите в действията и подготовката както на противника, така и тези на нашите сили и средствата. Всичко това поставя качествено нови изисквания към подготовката и визията за развитието както на **СС**, така и на **разузнавателната общност /РО/**.

В СНС са посочени необходимите политики за сигурност и са дадени основните насоки за действие на системата за сигурност. При разработването ѝ първоначално беше пропуснат, но впоследствие добре развит един от основните елементи на системата ни за национална сигурност /сектора за сигурност/ - разузнавателната общност. РО - това са специалните служби на Р.България както и тези за техническата им подкрепа. Този въпрос добре е разгледан от НОС в раздел „Ресурси”.

Горепосочените документи подробно няма да се разглеждат, тъй като те са добре известни, а само ще се ползват като обобщена основа за целта на тази статия. Акцент ще са необходимостта от доразвиване на функциите на разузнавателната общност, по-конкретно разузнаването и контрразузнаването,

в условията на дефинираните от доктриниерните ни документи среда за сигурност, предизвикателства и рискове.

Преглед на сегашното състояние на нормативната уредба, позиционирането и структурата на **РО** и сравняването им с цитираните по-горе документи, дава основание да се предположи, че функциите на сегашната ни **РО** не отговарят напълно както на тези документи така и на съвременните предизвикателства.

ОСНОВНИ ФУНКЦИИ НА РАЗУЗНАВАТЕЛНАТА НИ ОБЩНОСТ ПО СТРУКТУРНИ ЕЛЕМЕНТИ СА :

1. За ДАНС. Функциите са определени в Глава втора от закона за ДАНС, основно в чл.4:

„...**Чл. 4.** (1) (Изм. - ДВ, бр. 35 от 2009 г., в сила от 12.05.2009 г., изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) Държавна агенция "Национална сигурност" извършва дейности за защита на националната сигурност от посегателства, насочени срещу националните интереси, независимостта и суверенитета на Република България, териториалната цялост, основните права и свободи на гражданите, демократичното функциониране на държавата и гражданските институции и установения в страната конституционен ред, свързани със:

1. разузнаване в полза на чужди сили;
2. опасност за суверенитета, териториалната цялост на държавата и единството на нацията;
3. противоконституционна дейност;
4. (изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) корупционни прояви на лица, заемащи висши държавни длъжности;
5. прилагане на сила или използване на общоопасни средства с политическа цел;
6. опасност за икономическата и финансовата сигурност на държавата;
7. опасност за екологичната сигурност на държавата;
8. нарушаване функционирането на Националната система за защита на класифицираната информация;
9. застрашаване сигурността на стратегически за страната обекти и дейности;
10. деструктивно въздействие върху комуникационни и информационни системи;
11. (доп. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) международен тероризъм и екстремизъм, както и финансирането им;
12. (изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) международна търговия с оръжия и изделия или технологии с двойна употреба, производство, съхраняване и разпространение на общоопасни средства;
13. (изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) дейности на групи и лица, подпомагащи чужди служби, терористични или екстремистки организации;
14. (изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) миграционни процеси;
15. (отм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.)
16. (отм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.)

(2) (Нова - ДВ, бр. 93 от 2009 г., изм. - ДВ, бр. 16 от 2010 г., в сила от 26.02.2010 г.) Държавна агенция "Национална сигурност" самостоятелно или съвместно с други държавни органи извършва контраразузнавателна дейност за наблюдение, разкриване, противодействие, предотвратяване и пресичане на замислени, подготвени или осъществявани посегателства срещу националната сигурност, включително в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия.

(3) (Предишна ал. 2 - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) Агенцията осъществява информационно-аналитична, прогностична, контролна, координационна и методическа дейност със собствена и на други държавни органи информация от значение за националната сигурност.

(4) (Предишна ал. 3 - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) Самостоятелно или съвместно с други специализирани органи агенцията осигурява контраразузнавателна защита на стратегически за страната обекти и дейности.

(5) (Предишна ал. 4 - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) Агенцията получава, съхранява, проучва, анализира и разкрива информация, получена при условията и по реда на Закона за мерките срещу изпирането на пари.

Чл. 5. Агенцията организира и провежда оперативно-издирвателна и оперативно-техническа дейност за наблюдение и контрол на лица, обекти и дейности по реда на този закон.

Чл. 6. (1) Държавна агенция "Национална сигурност" е орган по криптографска сигурност на класифицираната информация в Република България и в дипломатическите и консулските й представителства за придобиване, систематизиране и обработка на информация от чужди източници в интерес на националната сигурност и оперативен контрол на националния радиочестотен спектър.

(2) Агенцията осъществява пряк контрол във връзка с функционирането на Националната система за защита на класифицираната информация.

(3) Агенцията осъществява контролна дейност във връзка с пребиваването на чужденци в Република България.”

2. За Националната разузнавателна служба /НРС/ - описани са в правилник, който не е достъпен, но в сайта на НРС е изписан следния текст: "... Към момента не съществува единен законодателен акт, уреждащ правното положение, задачите и дейностите на Националната разузнавателна служба и правното положение на нейните служители ...”

3. За Военна информация /ВИ/ - формулирани са в секретен „Правилник за организацията и дейността на Служба „ВИ”, който не е обнародван.

4. За Националната служба за охрана /НСО/ – тази служба има публикуван правилник, но няма подробно да се спираме на функциите й.

5. Специализираните технически служби за подкрепа на горепосочените също няма да бъдат разглеждани поради спецификата и особената секретност на дейността

им. Това, което е известно по отношение на тях е дефинирано в законите за МВР, ДАНС, ЗЗКИ и др.

В ИЗЛОЖЕНИЕТО ПОСТАВЯМЕ АКЦЕНТ ВЪРХУ НЕОТЛОЖНАТА НЕОБХОДИМОСТ ОТ НАЛИЧИЕ НА СЛЕДНИТЕ ПО-ВАЖНИ ФУНКЦИИ НА РО:

1. Проникване /под прикритие от служители, агентурно или със Специални разузнавателни средства/ сред:

- Външни и вътрешни среди, замислящи и провеждащи: диверсионно-терористична дейност; икономическа и финансова дестабилизация; контрабанда и трафик на оръжие, боеприпаси и технологии с двойна употреба;
- Външни и вътрешни организации, свързани с изповядването на краен национализъм, екстремизъм, шовинизъм и фундаментализъм, с интереси към страната ни;
- Държави с неприятелско поведение по отношение на НАТО, ЕС или страната ни;
- Неприятелски държави, притежаващи оръжие за масово поразяване /ОМП/, достигащо територията на страната ни;
- Държави **нечленки** на НАТО и ЕС, такива с нестабилно развитие, с недостиг на енергийни и природни ресурси както и потенциални източници на имигрантски вълни, намиращи се в близост до страната ни;
- Държави, органи и организации, използващи страната ни като междинен пункт за незаконен трафик на хора, оръжие, опасни стоки и товари, наркотици, пране на пари и др.
- Държави, органи, организации и лица, замислящи или провеждащи деструктивни действия спрямо инфраструктурната ни система, информационните и комуникативните ни ситеми и технологии, екологичната ни среда и др.

2. Постоянен мониторинг и анализ на:

- Цялата среда за сигурност, рисковете и заплахите;
- Вътрешните и регионални конфликти, особено в кризисните близки региони;
- Кризисните явления във финансовата и икономическата сфера;
- Отделни предизвикателства или появата на нови такива;
- Европейската и евроатлантическата интеграция;
- Климатичните, екологичните и здравните проблеми;
- Нерегламентирания достъп до класифицирана информация;
- Състоянието на природните и енергийни ресурси у нас, в региона и по света;

- Миграционните процеси, глобализацията и фрагментацията на отделни региони и държави;
- Състоянието и защитеността на морското, въздушното и кибернетичното пространство;
- Участието ни в операции и мисии на НАТО и ЕС и протичащите от това задачи и последици;
- Получаваната информация от собствената ни РО и тази от партньорските служби;
- Способностите за защита на населението ни при кризи от всякакъв характер, бедствия, аварии, катастрофи и др.

3. Провеждане на собствени специални операции и осигуряване действията на армейските части:

- Всяка една от службите за сигурност трябва съгласно спецификата си на дейност да формира способности както за самостоятелни действия със своите специфични сили и средства, така и за съвместни действия с останалите елементи от сектора за сигурност, в условията конкретната среда за сигурност;
- При изготвянето на новата **Доктрина за специални операции** трябва да се отдели заслужено внимание на **РО**, особено на военната им компонента - **ВИ и ВКР /ДАНС/**, както и на съответните им технически служби за подкрепа. Тези служби трябва да са мобилни. Силите и средствата на **РО** трябва да действат като съставна векторна компонента от общата интегрирана векторна компонента от действията на въоръжените /специалните/ сили, а в някои от сценариите и да осъществяват общото им ръководство. Т.е. РО трябва да могат както да осигуряват бойните действия на контингентите ни зад граница., така и в определени сценарии да са основни действащи сили зад граница. Пример-операциите на военните специални служби от НАТО в Либия;
- РО и целият ни сектор за сигурност трябва да е изграден така, че да може ефективно да взаимодейства с партньорите ни от НАТО и ЕС. Това касае: структуриране; функции и правомощия; управление; оценка и анализ; законова обезпеченост; ресурсно и кадрово осигуряване; езикова подготовка; ползване на общи критерии и др.

ЗА ОПТИМАЛНОТО РЕАЛИЗИРАНЕ НА ТЕЗИ ФУНКЦИИ Е НЕОБХОДИМО:

- Ефективно и прецизно управление на силите и средствата на **РО**, улеснено взаимодействие с държавните органи за управление и с аналозите им от страните от НАТО и ЕС;

- Изграждане и развърщане на системи и постове за разузнаване и ранно предупреждение и автоматизиран обмен на информация на национално, регионално и международно ниво;
- Нови изисквания към подготовката и квалификацията на кадрите от **РО**;
- Координиране усилията на всички органи на **РО** и създаването на интегритет и единен вектор на действие в резултат от обединените им усилия;
- Единно планиране на материалните и финансовите ресурси;
- Развитие на техническите служби от **РО, комуникациите, електрониката и защитата им**;
- Усъвършенстване и развитие на законодателната и техническа база на **РО /НРС, ВИ, НСО** и някои отделни служби нямат законови регламенти/, и на целия сектор за сигурност;
- Промени и усъвършенстване на структурите и позиционирането на **РО** в сектора за сигурност;
- По - добро интегриране на самата **РО** с останалите елементи от сектора за сигурност, особено с въоръжените ни сили;
- Създаването на интегрирани модели за действие между елементите на сектора за сигурност и **РО**, в зависимост от случващият се сценарий;
- Изграждането на съвместни аналитични центрове за дейност и управление, съвместяващи сили и средства на **РО, Въоръжените сили /ВС/,** противопожарната безопасност и гражданска защита на населението както и на други елементи от националната система за сигурност;
- Периодичен преглед на цялата система за сигурност и осъвременяване, съгласно измененията в средата за сигурност;

В заключение може да се направи извода, че осъвременяването на функциите на **РО**, а и на целия сектор за сигурност са от изключително значение за гражданите, обществото и държавата, в контекста на членството ни в НАТО и ЕС, в изграждането на една по-добра среда за сигурност, живот и напредък. Те са в непосредствена взаимна свързаност и зависимост със структурирането, кадровото и ресурсното осигуряване, външното и вътрешно взаимодействие на елементите на **РО и СС**, наличието на обществена поръчка към дейността им, демократичния контрол и др., които ще са предмет на други такива статии.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Националната отбранителна стратегия /НОС/ на Р.България.
2. Стратегията за национална сигурност /НС/ на Р.България.
3. Военна доктрина /ВД/ на Р.България.
4. Закон за отбраната и въоръжените сили на Р.България /ЗОВСРБ/.
5. Закон за ДАНС.

6. Закон за защита на класифицираната информация /ЗЗКИ/.
7. Закон за МВР.
8. Закон за мерките срещу изпирането на пари.
9. Закон за Консултативния съвет за национална сигурност.
10. Правилник за Съвета за национална сигурност към Министерски съвет.
11. Правилник за дейността на НСО.
12. Правилник за дейността на междуведомствения съвет по въпросите на военнопromишления комплекс и мобилизационната готовност на страната.
13. Наредба за планиране на граждански ресурси за отбрана.

СП. ПРОБЛЕМИ НА СИГУРНОСТТА И РЕФОРМА В СЕКТОРА ЗА СИГУРНОСТ

Редактор: Илия Налбантов

Адрес за кореспонденция:

Ул. „Оборище“ № 37; ап. 6

София 1504

ISSN 1314-5754

http://www.gcmarshall.bg/index_bg.html

СП. ПРОБЛЕМИ НА СИГУРНОСТТА И РЕФОРМА В СЕКТОРА ЗА СИГУРНОСТ

Редактор: Илия Налбантов

Адрес за кореспонденция:

Ул. „Оборище“ № 37; ап. 6

София 1504

ISSN 1314-5754

http://www.gcmarshall.bg/index_bg.html